

MINISTARSTVO TURIZMA, EKOLOGIJE, ODRŽIVOG RAZVOJA I RAZVOJA SJEVERA
Direktorat za razvoj turizma i izradu propisa u oblasti turizma

***INFORMACIJA O STATUSU PREDUZETIH
AKTIVNOSTI NA OTKLANJANJU IZAZOVA
NAVEDENIH U INFORMACIJI O REALIZACIJI
PLANA PRIPREME LJETNJE TURISTIČKE
SEZONE 2023. GODINE***

Mart 2024. godine

U V O D

Vlada Crne Gore je 27.decembra 2023. godine, bez održavanja sjednice, a na osnovu pribavljenih saglasnosti većine članova Vlade, usvojila Informaciju o realizaciji Plana pripreme ljetnje turističke sezone 2023. godine.(Zaključak Vlade br.08-330/23-6095/2)

Tom prilikom, Vlada je zadužila ministarstva i preporučila lokalnim samoupravama, u čijoj su nadležnosti aktivnosti kojima se mogu prevazići izazovi navedeni u Informaciji, da preduzmu neophodne mjere na njihovom otklanjanju i da o statusu preduzetih aktivnosti, u I kvartalu 2024. godine informišu Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera (u daljem tekstu Ministarstvo).

Takođe, Vlada je zadužila Ministarstvo, da prije dostavljanja Plana pripreme ljetnje turističke sezone za 2024. godinu, informiše Vladu o stepenu realizacije drugog zaključka.

S tim u vezi, Ministarstvo je 11.januara 2024. godine uputilo mail svim subjektima koji su u Informaciji o realizaciji Plana pripreme ljetnje turističke sezone 2023. godine istakli probleme i izazove sa kojima se suočavaju prilikom pripreme i odvijanja sezone i zatražilo informacije da li su preduzeli konktetne aktivnosti u pravcu prevazilaženja (minimiziranja) tih problema i kakav je njihov status. Rok za dostavu tih informacija je bio do 20.februara 2024. godine. Takođe, 12.februara 2024. godine, upućen je još jedan mail, kako bi podsjetili na ovu obavezu. Imajući u vidu da je mali broj subjekata dostavio informacije u predviđenom roku, ponovo je upućena urgencija, zbog čega je došlo do prolongiranja roka za dostavljanje informacije prema Vladi.

Kada je riječ o izazovima, institucije i preduzeća na državnom i lokalnom novou, uglavnom su prepoznali probleme koji su aktuelni već duži niz godina. To su problemi koji se odnose na infrastrukturu, administrativne procedure, nedostatak kadrova, nedostatak finansijskih sredstava,saobraćajne gužve, lošu saobraćajnu povezanost, primjenu zakonskih i podzakonskih propisa i dr. Pojedina riješenja su u nadležnosti samih institucija ili preduzeća, dok u pojedinim slučajevima, neophodno je međuinstitucionalno djelovanje.

U ovom dokumentu daćemo izvod iz Informacije o realizaciji Plana pripreme ljetnje turističke sezone 2023. godine koji se odnosi na izazove, a zatim i presjek dostavljenih informacija, shodno Zaključku Vlade.

IZAZOVI

(izvod iz Informacije o realizaciji Plana pripreme ljetnje turističke sezone 2023. godine)

Na nivou institucija:

- **Uprava policije** – nedovoljan broj službenika granične policije u primorskim jedinicama, kao i tehničkih sredstava.
- **Ministarstvo zdravlja** - Izostanak organizovane pripravnosti pojedinih domova zdravlja, odnosno higijensko-epidemiološke službe, koje svoju djelatnost obavljaju pri istim (DZ Budva, DZ Ulcinj, DZ Pljevlja, DZ Berane) - Neophodno je da službe imaju dovoljan broj stručnjaka koji mogu promptno djelovati u slučaju potrebe, pa je preporuka da se obavezno uvede pripravnost van radnog vremena.
- **NTOCG** - Nedostatak shuttle buss-a Aerodrom - Centar grada, neophodnost vidljivije istaknute informacije o javnom gradskom saobraćaju, nedovoljno istaknuta turistička signalizacija i nedostatak informacija o lokalitetima na licu mjesta, nedovoljno obilježene ulice, nedostatak parking prostora u gradu, nemogućnost strancima da plate parking SMS porukom, nedostatak dvojezičnih informacija na info tablama parkinga i nepostojanje višednevnog najma parkinga u centru grada, nepostojanje stajališta za turističke autobuse u centru grada, neadekvatno odlaganje otpada i nedovoljno kanti za otpatke, problem napuštenih životinja na ulicama i nedostatak javnih toaleta, nedostatak specijalizovanih kafića poput Starbucks-a, nedostatak besplatnih javnih internet mjesta u gradu, loš internet u zgradi Aerodroma, nedostatak prostorija za odlaganje i čuvanje prtljaga u centru grada i na Aerodromu, nedostatak mjenjačnica .
- **Uprava za inspeksijske poslove** – Neadekvatno i neefikasno sprovođenja inspeksijskog nadzora. Neki od izazova sa kojima su se suočavali inspektori tokom protekle ljetne turističke sezone, ogledali su se u dijelu već poznatih problema koji ograničavaju efikasnost inspeksijskog nadzora, a to su neprimjenjivost propisa, nejasne - neprecizne odredbe pojedinih propisa, nepropisivanje adekvatnih upravnih mjera i sl.
- **TO Montenegro** - neizvjesna realizacija letova u narednoj godini prema određenim destinacijama (Ukraina i Izrael); oscilacije u cijeni avio goriva; nelojalna konkurencija - izazov na koji kao aviokompanija ne može uticati, ali očekuju zaštitu od države kao regulatora. Sa tržišta koja nemaju strogu kontrolu državne pomoći, npr. Turske, prevoznici nastupaju često agresivno sa damping cijenama, ispod cijene koštanja. Donedavno su prava Air Montenegro bila zaštićena sa bilateralnim sporazumom koji je omogućavao samo Turkiš Airlinesu i Air Montenegro da obavljaju letove, do 14 rotacija nedeljno, ali je u toku ljetnje sezone potpisan memorandum sa kojim su skinuta sva ograničenja u broju letova, a odobren ulazak aviokompaniji Pegasus, koja nastupa na tržištu sa ultra low cost modelom.
- **JP Morsko dobro**
 - neblagovremeno pribavljanje rješenja za rad od strane Korisnika,
 - nepoštovanje ugovornih obaveza od strane Korisnika;
 - veliki broj nelegalno postavljenih objekata na terenu;

- nemogućnost uvođenja u posjed nove korisnike, zbog neuklanjanja privremenih objekata prethodnih, kojima je ugovor o korišćenju istekao ili je raskinut zbog činjenice predugog trajanja postupka do donošenja pravosnažnog rješenja o uklanjanju;
 - nedovoljno brza reakcija inspeksijskih službi;
 - nemogućnost izvođenja radova tokom ljeta zbog opštinskih odluka o zabrani izvođenja radova u toku turističke sezone;
 - nasipanje vještačkih dina na Adi Bojani poslije turističke sezone i njihovo uklanjanje pred početak naredne;
 - prihranjivanje plaža pred početak turističke sezone;
 - u toku zimskog perioda intenzivno je dejstvo talasa na šetališne zone pored mora tzv. lungo mare što je neophodno smanjiti izradom projekata uređenja i zaštite tih područja po kojima se izvode radovi na njihovoj rekonstrukciji i adaptaciji;
 - sanacija i izgradnja ponti i mandrača i izgradnja podvodnih pragova i napera za zaštitu plaža od abrazije talasa;
 - nedovoljan broj turističkih, komunalnih inspektora i policajaca u okviru opština, koji bi ispratili sve lokacije koje se nalaze u zoni morskog dobra za čiju kontrolu su nadležni u skladu sa Zakonom;
 - neefikasna procedura donošenja prvostepenih rješenja o uklanjanju objekata, kao i rješavanje po žalbama.
- **JPNPCG** - odlaganje otpada na pojedinim lokacijama, nedostatak parking prostora kod naplatne rampe ka Crnom jezeru, skretanju ka Virpazaru kao i parking prostoru kod Biogradskog jezera - unapređenje turističke ponude i infrastrukture.

Na nivou lokalnih samouprava:

- Saobraćajne gužve - izgradnja zaobilaznice; nepostojanje sanitarne deponije- izgradnja nove deponije; problem otpadnih voda - stavljanje u funkciju postrojenja za preradu otpadnih voda (opština Herceg Novi)
- Nedostatak redovnih autobuskih linija koje bi vodile turiste do glavnih ulaza u Nacionalni park, zbog neregulisanog saobraćaja u špicu sezone - nabavka mini buseva (opština Žabljak)
- Nedostatak turističkih inspektora - razmotriti mogućnost angažovanja inspektora (opština Kolašin)
- Nedovoljna ponuda zabavnog sadržaja - obezbijediti finansijska sredstva za unapređenje kvaliteta istih (opština Kolašin, opština Zeta, Berane)
- Nedostatak parking prostora na lokacijama gdje se organizuju manifestacije. (Opština Zeta)
- Loša saobraćajna infrastruktura, nedostatak receptivne turističke agencije, problem odlaganja smeća (opština Nikšić)
- Problem naplate izletničke takse - Izmjena Zakona o turističkim organizacijama u cilju definsanja naplate izletničke takse za individualne posjetioce koji obilaze Manastir (opština Danilovgrad)
- Nelicencirani vodiči - angažovati veći broj komunalnih i turističkih inspektora (Opština Cetinje)
- Regionalna neuravnoteženost razvoja turizma, visok stepen sezonalnosti (opština Mojkovac)
- Odlaganje smeća duž Ibarske magistrale (Opština Rožaje)
- Loša putna infrastruktura prema katunima, planinarskim domovima i planinama (Opština Rožaje)

- Zastoji u saobraćaju na određenim trasama - rekonstrukcija graničnog prelaza Dračenovac do ulaza u grad (Opština Rožaje)
- Manjak kadrovskih rješenja unutar turističke organizacije, kratak period sezone, nedostatak hitne medicinske službe, gorske službe spašavanja, edukativnih vodiča angažovanje stručnog kadra za navedene oblasti, povezivanje turističkih organizacija, apliciranje za razne projekte iz oblasti turizma, saradnja sa turističkim organizacijama iz regiona, veća informisanost o javnim pozivima podrške koje nudi nadležno Ministarstvo i NTO (Opština Šavnik)
- probijanje rokova završetka tunela na planini Bjelasica koji direktno utiče na turističku ponudu kako u ljetnjem tako i zimskom periodu (Opština Berane)

Izazovi koji su evidentirani kod najvećeg broja lokalnih samouprava:

- problem neformalne ekonomije i evidentiranja turističkog prometa (naplata izletničke i boravišne takse),
- neadekvatan inspekcijski nadzor,
- nedostatak elektronske evidencije turista,
- gužve u saobraćaju,
- gužve na graničnim prelazima,
- nedostatak smještajnih kapaciteta visoke kategorije.

IZAZOVI U LJETNJOJ TURISTIČKOJ SEZONI 2023. GOD., SA PREDUZETIM AKTIVNOSTIMA NA NJIHOVOM OTKLANJANJU

OPŠTINA NIKŠIĆ

Loša saobraćajna infrastruktura

- **Rekonstrukcija lokalnog puta L-6 Zagrad – Trešnjica – Konjsko – Lukavica** (Okončan tender, odabran najpovoljniji ponuđač, očekuje se početak izvođenja radova na rekonstrukciji dionica lokalnog puta L-6 (na Lukavici) u dužini od L = 500 m); **Rekonstrukcija školske ulice u Kličevu** (Radovi su u toku. Rekonstruiše se ulica u dužini od 2.620 m.); **Rekonstrukcija Ulice 13. jul** (Radovi su u toku. Rekonstruiše se dio ulice u dužini od cca 320 m i grade/rekonstruišu hidrotehničke instalacije do Carevog mosta.); **dijela Ulice Voja Deretića** (Okončan tender, odabran najpovoljniji ponuđač, očekuje se početak izvođenja radova na rekonstrukciji ulice u dužini od 750 m i parkinga sa 36 PM.) ;
- **Modernizacija lokalnih puteva na teritoriji opštine Nikšić** (Tender za odabir najpovoljnijeg ponuđača raspisan krajem 2023., procedura u toku)
- **Postavljanje zaštitne ograde u srednjoj razdjelnoj traci Ulice Vuka Mićunovića** (Tender za odabir najpovoljnijeg ponuđača raspisan krajem 2023., procedura u toku);
- **Redovno održavanje saobraćajnica** (U okviru redovnog održavanja saobraćajnica u kontinuitetu se izvode radovi na na popravci afaltnog zastora i sanaciji makadamskih puteva, održavanju horizontalne, vertikalne i svjetlosne saobraćajne signalizacije i dr.)
- **Adaptacija i modernizacija semafora** (Završen tender, potpisan ugovor, u toku su radovi na adaptaciji i modernizaciji preostalih (nemodernizovanih) semafora u gradu. U okviru modernizacije i adaptacije vrši se i postavljanje zvučnih signalizatora za osobe sa djelimično i potpuno oštećenim vidom)

Problem odlaganja smeća

- Odluka o određivanju lokacije za privremeno skladištenje neopasnog građevinskog otpada (Urađen je Nacrt odluke, očekuje se organizovanje javne rasprave i donošenje iste na sjednici Skupštine opštine Nikšić)
- Odluka o načinu privremenog skladištenja neopasnog građevinskog otpada i uslovima zaštite životne sredine (Urađen je Nacrt odluke, očekuje se organizovanje javne rasprave i donošenje iste na sjednici Skupštine opštine Nikšić)
- Izrada tehničke dokumentacije za privremeno skladištenje građevinskog otpada i Izrada tehničke dokumentacije za izgradnju reciklažnog dvorišta (U toku je izrada tehničke dokumentacije za izgradnju reciklažnog dvorišta, kao i privremenog skladištenja građevinskog otpada na lokacijama koje su devastirane neadekvatnim odlaganjem otpada)
- Sanacija deponije „Mislov do” (Završen je tender za gašenje požara na nesanitarnoj deponiji “Mislov do”, odabran izvođač i nadzor.
- **Nabavka kontejnera** (Nabavljeni kontejneri: pet polupodzemnih od po 5 m³, jedan od 3 m³ i jedan mobilni nadzemni od 2 m³. U toku je izrada tehničke dokumentacije za izradu reciklažnog dvorišta, kao i privremeno skladištenje građevinskog otpada na lokacijama koje su devastirane neadekvatnim odlaganjem otpada (u blizini korita rijrke) Gračanice. Očekuje se ugradnja polupodzemnih kontejnera)

Problem napuštenih životinja na ulicama

- *Izrada Lokalnog plana za kontrolu populacije pasa na teritoriji opštine Nikšić* (Urađen je Nacrt lokalnog plana za kontrolu populacije pasa na teritoriji opštine Nikšić, očekuje se organizovanje javne rasprave i usvajanje istog na sjednici Skupštine opštine Nikšić)
- **Izgradnja karantinskog prostora za slobodno kretanje i boravak napuštenih i izgubljenih životinja** (Tender za odabir najpovoljnijeg ponuđača raspisan krajem.2023. godine, donijeta Odluka o poništenju postupka javne nabavke, nakon usvajanja Plana javnih nabavki za 2024. god. raspisaće se novi tender)

OPŠTINA ŠAVNIK

- **Problem neažurnog prijavljivanja gostiju** (Zahvaljujući donaciji LTO Ulcinj riješen je problem neažurne prijave/odjave boravka turista za privatni smještaj)
- **Nedostatak i manjak kadrovskih rješenja unutar Turističke organizacije opštine Šavnik** (Zbog nedostatka finansijskih sredstava ovo pitanje još uvijek nije riješeno)
- **Veliki broj neregistrovanih izdavaoca privatnog smještaja** (Nisu preduzete aktivnosti)
- **Nedostatak hitne medicinske službe, Gorske službe spašavanja, edukovanih vođiča** (Nisu preduzete aktivnosti)

OPŠTINA KOLAŠIN

- **Nedostatak turističkih inspektora** (Jedno lice je zaposleno kao turistički inspektor, ali je neophodno povećati broj inspektora. Takođe je neophodno obezbijediti i službena vozila za iste)

OPŠTINA BERANE

Loša finansijska situacija i rad na adaptaciji saobraćajnica koje vode iz Srbije, dinamika rada je uticala na samu realizaciju tur. sezone i same popunjenosti smjestajnih kapaciteta

* Nisu navedene aktivnosti na rješavanju problema

OPŠTINA PLJEVLJA

- **Nedovoljna povezanost turističkih agencija i dr.turističkih subjekata sa TO Pljevlja koje dovode turiste do mosta na Tari**
 - **Problem naplate boravišne takse i članskog doprinosa**
 - **Nedostatak smještajnih kapaciteta visoke kategorije**
- * Nisu navedene aktivnosti na rješavanju problema

OPŠTINA ŽABLJAK

- **Nedostatak hotela visoke kategorije, koji bi bili podrška zdravstvenom, sportskom i kongresnom turizmu** (Nije ostvarena komunikacija sa vlasnicima hotela, kako bi se potencijalno pronašlo rešenje, na čemu će se raditi u narednom periodu, a za isto se očekuje podrška Vlade CG)
- **Nedostatak softvera u okviru TO Žabljak za obradu podataka o broju turista, njihovim navikama i predlozima za uvođenje novih sadržaja** (TO Žabljak nije imala dovoljna finansijska sredstva za nabavku i implementaciju softvera. Za rješavanje ovog problema očekuje se podrška NTO, a ukoliko se izvrši nabavka, potrebno je sprovesti i obuke za zaposlene kako bi se na adekvatan način primijenila IT rješenja)
- **Nedostatak redovnih autobuskih linija, koje bi vodile turiste do glavnih ulaza u Nacionalni park, kao i autobus od ulaza u grad, jer je u špicu sezone zbog neregulisanog saobraćaja izuzetan kolaps** (Odustalo se od uspostavljanja autobuskih linija do ulaza u Nacionalni park iz razloga što je u toku uspostavljanje rada Parking servisa, pa će planiranje i implementacija novih parking mjesta na tom potezu regulisati saobraćaj i smanjiti gužve, a kroz naplatu doprinijeti finansijskoj stabilnosti novoosnovanog preduzeća)

OPŠTINA MOJKOVAC

- **Regionalna neuravnoteženost razvoja turizma i visok stepen sezonalnosti** (TO Mojkovac je intenzivno sprovodila aktivnosti u cilju diferzifikacije turističkog proizvoda. Aktivnosti se odnose na: promociju sa akcentom na digitalnim i komunikacionim kanalima čime su doprinijeli vidljivosti opštine kao turističke destinacije; saradnju sa medijima, digitalnim platformama, učestvovanje na sajmovima;

redizajnirani web sajt i obogaćivanje promotivnog materijala. Kao rezultat navednog, bilježi se rast broja dolazaka i noćenja turista

Organizovanje manifestacija u pred i post sezoni doprinijelo je promociji i razvoju destinacije. Sve je to uticalo na unapređenje turističke infrastrukture, stvaranjem novih doživljaja te pružanjem visokokvalitetih usluga turistima

Aktivnosti su usmjerene i na edukaciju lokalnog stanovništva o važnosti turizma, što je rezultiralo povećanim interesovanjem za pružanje ugostiteljskih usluga, te povećanim brojem registrovanih smještajnih objekata, što je uticalo na osnaživanje destinacijskog brenda i smanjenje sezonalnosti)

OPŠTINA KOTOR

- **Unapređenje izletničke takse i problem zakonske barijere za naplatu izletničke takse za turiste mahom iz Albanije. Agencije koje organizuju putovanja i vraćaju se u matičnu zemlju, nisu dužne da plaćaju izletničku taksu, jedino u slučaju da su u tranzitu i nastavljaju putovanje u neku drugu zemlju** (U cilju unapređenja Programa za izletničku taksu TO Kotor je razvila mobilnu aplikaciju za kreiranje i skeniranje vaučera. Agencije će kroz ovu aplikaciju imati pregled svih vaučera kao pregled svih zaduženja i uplata za izletničku taksu. Zaposleni će na kioscima imati naloge koje će koristiti za skeniranje (verifikovanje vaučera) kao i mogućnost kreiranja istog ukoliko to bude potrebno. Ova aplikacija će ubrzati i olakšati rad, kako zaposlenima u TO Kotor, tako i predstavnicima agencija).
- **Problem sive ekonomije i naplate boravišne takse** (TO Kotor predlaže uvođenje integrisanog sistema elektronske prijave i odjave boravka po ugledu na hrvatski E-visitor. RB90 postojeći sistem ima sledeće nedostatke: neposjedovanje elektronskog potpisa (tokena) za prijavak i boravak gostiju od strane privatnih izdavaoca i određenog broja hotela. Razlog za nekorišćenje tokena po riječima stanodavaca i hotelijera je kvarljivost, učestali prekidi u funkcionisanju sistema i komplikovan način instalacije. Takođe, problem u poslovanju LTO-a je što različito tumače i primjenjuju zakone, na različite načine obavljaju prijavu i odjavu boravka i naplatu boravišne takse, kao i davanje različitih tumačenja zakonskih i podzakonskih akata od strane inspektora za strance i graničnih policajaca. Predlog za suzbijanje sive ekonomije je moguće kroz izmjene zakonskih rješenja; izrada novog softvera po uzoru na hrvatski E-visitor, kao i povećanje broja poreskih i turističkih inspektora tokom sezone

OPŠTINA BAR

- **Zakonska regulativa naročito u dijelu Zakona o boravišnoj taksi, ali i ostalim zakonima koji definišu razvoj turizma u Baru i Crnoj Gori** (Turistička organizacija Bar radi na rješavanju prevazilaženja ovog problema u vidu izrade elektronske aplikacije koja će umnogome olakšati stanodavcima i turistima prijavu i odjavu turista. Potrebno je unificirati način prijave i naplate boravišne takse kao i omogućiti da se ista može uraditi online).

- **Nedostatak kapaciteta hotelskog smještaja** (u naredne 3 godine, očekuje se završetak izgradnje 6 hotela visoke kategorije i na taj način će se prevazići jedan od glavnih nedostataka turističke ponude Bara).
- **Problem neregistrovanog privatnog smještaja** (Nisu preduzete aktivnosti već predlažu veći inspekcijski nadzor neregistrovanog smještaja, jer će se na taj način povećati prihodi i kontrolisati nivo turističke usluge).
- **Prema anketi turista, najveći nedostaci u Baru predstavljaju velike gužve u saobraćaju, nedovoljan broj parking mjesta, manjak sadržaja za zabavu, akva park i tržni centri** (U svrhu obogaćivanja turističke ponude, planirana je izrada projektne dokumentacije studije izvodljivosti akva parka i žičare Bar-Rumija-Skadarsko jezero. Realizacija ova dva projekta bi značajno unaprijedila razvoj outdoor turizma i pozicioniranje Bara kao vodeće destinacije za investicione projekte. Imajući u vidu da barsku opštinu uglavnom posjećuju porodice sa djecom, potrebno je unaprijediti ovaj segment ponude u svim turističkim mjestima. Takođe, izgradnja izletišta u ruralnom području (koja je u predviđenja Planom rada Turističke organizacije Bar za 2024. godinu) će doprinijeti posjeti ruralnog područja naše opštine i razvoju gastro turizma)

OPŠTINA HERCEG NOVI

- **Neophodnost vidljivije istaknute informacije o javnom gradskom saobraćaju** (TOHN i Opština Herceg Novi su u saradnji sa google transit operaterima unijeli raspored vožnji gradskog prevoza na google maps aplikaciji)
- **Neadekvatan inspekcijski nadzor** (Preduzete su aktivnosti na povećanju broja turističkih inspektora)
- **Saobraćajne gužve** (Rješenje je izgradnja zaobilaznice, a u toku je završna faza izrade projekta, a troškovi izgradnje biće pokriveni iz državnog budžeta. Takođe, u toku je priprema projekta saobraćajne regulacije)
- **Problem prečišćavanja otpadnih voda** (Završetak radova na postrojenju za preradu otpadnih voda. Planirana je investicija oko 3 miliona eura, pri čemu će finansiranje ovih radova biti djelimično finansirano državnim budžetom, a dio budžetom opštine)
- **Nedovoljan broj policijskih službenika** (U periodu od 2022. godine, određeni broj policijskih službenika iskoristio je pravo odlaska u penziju pod povlašćenim uslovima, pa se tokom sezone angažuju službenici iz drugih organizacionih jedinica, za koje Opština Herceg Novi pokriva troškove smještaja i hrane)
- **Gužve na graničnim prelazima (Debeli Brijeg, Kobila, Sitnica), GP „Porto Novi“ (kao atraktivna brodska luka) i saobraćajne gužve** (Službenici saobraćajne policije uz velike napore obezbjeđuju nesmetanu prohodnost saobraćaja, na način što regulišu saobraćaj na dionicama puta Jadranske magistrale, na kojima najčešće dolazi do zastoja tzv. „čepovi“ (trajektni prelaz, kružni dok Meljine, tri trake prema Dubravi), Centar grada, semafori na Toploj).

PRIJESTONICA CETINJE

- **Nelicencirani turistički vodiči**
- **Putni pravac Kotor-Njeguši (serpentine)**
- **Neregistrovani privatni smještaj**
* Nisu navedene aktivnosti na rješavanju problema

OPŠTINA DANILOVGRAD

- **Problem naplate izletničke takse** (Preporuka je za izmjenu Zakona o turističkim organizacijama u cilju definisanja naplate izletničke takse za individualne posjetioce koji obilaze manastir Ostrog).

GLAVNI GRAD PODGORICA

- **Nedostatak shuttle bus-a (Aerodrom – Centar grada) – Sekretarijat za saobraćaj** (Čeka se kraj procesa razgraničenja sa opštinom Zeta, kako bi se pristupilo planiranju direktne linije centar grada – aerodrom)
- **Nedostatak turističkog-panoramskog autobusa** (Privatni auto prevoznici i predstavnici turističkih agencija ne vide finansijsku isplativost od uvođenja ovakve vrste ponude u svoj turistički program)
- **Vidljivije istaknute informacije o javnom/gradskom saobraćaju** (Pravovremeno ažuriranje informacija od strane Gradskog saobraćaja i isticanje na svim relevantnim mjestima (sajtovima), kao i razmatranje mogućnosti kreiranja aplikacije za onlajn pretragu i/ili kupovinu karata – Sekretarijat za saobraćaj Glavnog grada)
- **Nedovoljno istaknuta turistička signalizacija i nedostatak informacija o lokalitetima na licu mjesta – predlaže se izrada sveobuhvatnog projekta, u cilju postavljanja unificirane turističke signalizacije po standardima – službe Glavnog grada** (U procesu je izrada idejnog projekta i elaborata za izradu turističke signalizacije u centru grada.
- **Nedostatak parking prostora u gradu, nemogućnost strancima da parking plate SMS porukom, nedostatak dvojezočnih informacija na info tablama parkinga i nepostojanje višednevnog najma parkinga u centru grada, te nepostojanje stajališta za turističke autobuse u centru grada – Parking servis** (U narednom periodu razmotriti mogućnost fazne promjene info tabli za parking u dvojezične, kao i uvođenje servisa plaćanja parking karte sa inostrane mobilne mreže. Inicijativa za određivanje gradskih stajališta za turističke autobuse upućena je Sekretarijatu za saobraćaj, sa predložene četiri lokacije: u blizini Trga nezavisnosti, Sahat kule, Hrama, Big fashion-a)
- **Nedostatak specijalizovanih kafića, poput Starbucks** (U centru grada su u prethodnoj godini otvoreni Hard rock i Burger King)
- **Nedostatak prostorija za odlaganje i čuvanje prtljaga u centru grada i na Aerodromu (Luggage storage), kao i nedostatak mjenjačnica** (Razmatra se mogućnost obezbjeđivanja čuvanja prtljaga u sklopu rekonstruisanog budućeg objekta Robne kuće)

- **Nelegalno izdavanje smještaja** (U procesu je priprema kampanje za registraciju nelegalnog privatnog smještaja u saradnji sa Glavnim gradom i Sekretarijatom za preduzetništvo, kao i stavljanja u funkciju aplikacije za jednostavnu prijavu boravka stranaca).

NACIONALNA TURISTIČKA ORGANIZACIJA

- **Nedostatak shuttle buss-a Aerodrom - Centar grada, neophodnost vidljivije istaknute informacije o javnom gradskom saobraćaju, nedovoljno istaknuta turistička signalizacija i nedostatak informacija o lokalitetima na licu mjesta, nedovoljno obilježene ulice, nedostatak parking prostora u gradu, nemogućnost strancima da plate parking SMS porukom, nedostatak dvojezičnih informacija na info tablama parkinga i nepostojanje višednevnog najma parkinga u centru grada, nepostojanje stajališta za turističke autobuse u centru grada, neadekvatno odlaganje otpada i nedovoljno kanti za otpatke, problem napuštenih životinja na ulicama i nedostatak javnih toaleta, nedostatak specijalizovanih kafića poput Starbucks-a, nedostatak besplatnih javnih internet mjesta u gradu, loš internet u zgradi Aerodroma, nedostatak prostorija za odlaganje i čuvanje prtljaga u centru grada i na Aerodromu, nedostatak mjenjačnica** (Predlog je da se izazovi koji su navedeni u Informaciji o realizaciji plana ljetnje turističke sezone 2023. godine razmotre na sjednicama Koordinacionog tijela za pripremu i praćenje turističkih sezona jer su učesnici sjednica iz domena turizma).

UPRAVA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE

- **Neadekvatno i neefikasno sprovođenje inspekcijskog nadzora. Neki od izazova sa kojima su se suočavali inspektori tokom protekle ljetne turističke sezone, ogledali su se u dijelu već poznatih problema koji ograničavaju efikasnost inspekcijskog nadzora, a to su neprimjenjivost propisa, nejasne - neprecizne odredbe pojedinih propisa, nepropisivanje adekvatnih upravnih mjera i sl** (Kada je u pitanju primjena propisa koji nisu do sada izmijenjeni, inspektori će dobiti uputstva u cilju efikasnog djelovanja i jednakog postupanja u jednakim situacijama).

MINISTARSTVO ZDRAVLJA

- **Izostanak organizovane pripravnosti pojedinih domova zdravlja, odnosno higijensko epidemiološke službe, koje svoju djelatnost obavljaju pri istim (DZ Budva, DZ Ulcinj, DZ Pljevlja, DZ Berane)** - Nisu navedena rješenja za prevazilaženje problema, već preporuke.
Neophodno je da službe imaju dovoljan broj stručnjaka koji mogu djelovati u slučaju potrebe, pa je preporuka da se obavezno uvede pripravnost van radnog vremena

MINISTARSTVO SAOBRAĆAJA I POMORSTVA

AIR MONTENEGRO

Navedeni su isti izazovi od strane obije institucije.

- **Zbog rata u Izraelu biće ugrožena realizacija serije čarter letova ka Tel Avivu, cca 110 rotacija aviona. Zakupci čartera su agencije iz Izraela i i dalje su zainteresovani za realizaciju, navodeći da se život u gradskim sredinama normalizovao, kao i avio saobraćaj, brojne kompanije iz USA i Evrope su vratili letove** (Preporuka je da zbog zvanično važećeg ratnog stanja, potrebno plaćati dodatnu premiju osiguranja, o čemu predstavnici kompanije i dalje pregovaraju sa osiguravačima)
- **Cijena avio goriva i dalje oscilira, sa tim da je nakon rasta prosječnih vrijednosti za mjesec januar i februar, sada u martu 2024.godine prosječna cijena snižena za nekoliko procenata** (Kompanija ToMontenegro je uspostavila mehanizam zaštite, pa tako u slučajevima porasta cijena goriva više od 3% u odnosu na datum ugovaranja koriguje cijene čarter letova i zakupa sjedišta za npr. 1 mjesec do 3 mjeseca unaprijed, zavisno od države gdje se obavlja saobraćaj i tržišnih regulacija. Na ovaj način se ublažava efekat oscilacija u cijeni goriva, ali se nije moguće potpuno zaštititi. Kompanija u ovom trenutku nije u mogućnosti da vrši tzv. hedging cijene goriva za godišnje potrebe)
- **To Montenegro je i dalje izložen neloyalnoj konkurenciji, posebno od kompanija van EU koje nemaju kontrolu državne pomoći, npr. sa područja Turske. Aviokompanija Pegasus koja nastupa na tržištu sa „ultra low cost“ principom je npr. osim letova za Istanbul koje je uvela prethodne 2023.godine, nakon najave ToMontenegro da će obavljati letove za Izmir od aprila 2024.godine donijela odluku da ranije, već od februara 2024.godine započne letove ka Izmiru i dodatno ka Ankari** (Nakon što je ToMontenegro zatražio zaštitu od države, u februaru su započele konsultacije vazduhoplovnih vlasti Crne Gore i Turske u smislu zaštite prava nominovanih prevoznika, prije svega ToMontenegro. Pretpostavke su da će konsultacije donijeti efekat za ToMontenegro već od ljetnje Iata sezone S24, ili će u protivnom To Montenegro biti primoran da napusti tržište Turske i dugoročno ugrozi poslovni rezultat zbog gubitka jedne od najprofitabilnijih linija).

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Sektor granične policije

- **Nedovoljan broj službenika granične policije u primorskim organizacionim jedinicama** (Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova iz 2022. godine broj radnih mjesta u Sektoru granične policije povećan je za 168 u odnosu na prethodni, te je u Sektoru granične policije sada sistematizovano 1514 radnih mjesta. Preporuka menadžmenta Uprave policije i MUP-a je da JU Viša stručna škola “Policajska akademija“ u Danilovgradu planira osposobljavanje većeg broja polaznika Akademije za potrebe Sektora granične policije.

Novom sistematizacijom modelovana je organizacija granične policije sa fokusom na povećanje broja službenika na lokalnom nivou, povećanje kapaciteta za borbu protiv krijumčarenja, jačanje logističkih kapaciteta, saradnje sa FRONTEx-om, jačanje Mobilne jedinice i sistema upotrebe službenih pasa, te razvoj Koordinacionog centra i njegovu pripremu za uvezivanje sa EUROSUR-om. Povećan je broj radnih mjesta u Prihvatištu za strance, dok je u okviru Odsjeka za operativni rad i analizu rizika sistematizovana Grupa za suzbijanje krijumčarenja ljudi i prekograničnog kriminala).

- **Nedostatak materijalno-tehničkih sredstava i nedovoljan kapacitet nadležnih službi MUP-a sa inženjerskim-tehničkim kadrom kompetentnim za implementaciju, nadzor i kontrolu nad sprovođenjem projekata izgradnje, rekonstrukcije, opremanja, ali i tekuće održavanje graničnih prelaza i objekata granične policije, jer su sadašnji kapaciteti apsolutno nedovoljni da odgovore postavljenom zadatku.** (Sistem elektronskog nadzora državne granice je nužnost i standard. Realizacija istog je kandidovana kroz projekat EU – Individualna mjera za migracija 2023. U septembru 2023.godine, dostavljen je projektni zadatak: "Unapređenje kapaciteta nadzora državne granice Crne Gore sa mobilnim sistemima za nadzor državne granice na kopnu" koji bi u ovoj ili nekoj drugoj formi mogao biti kandidovan kao projekat kojim bi se obezbijedio razvoj sistema elektronskog nadzora državne granice na kopnu (zelene granice).
- **Trenutno su kadrovski kapaciteti Službe za informacione tehnologije na 38%, što predstavlja izazov** (Da bi prevazišli ovaj problem, budžetskim zahtjevima Službe za informacione tehnologije su tražena budžetska sredstva za angažovanje dodatnog IT osoblja kako bi popunili nedostatak kadrova. Takođe, zahtijevana su sredstva potrebna za ulaganje u obuku postojećeg kadra kako bi se povećale tehničke vještine. Problemi sa nepopunjenošću kadrovskih kapaciteta su izlagani više puta u prethodnom periodu, a sredstva potrebna za ulaganje u obuku postojećeg kadra nijesu odobrena u potrebnoj mjeri).
- **Višegodišnje neodobravanje dovoljnih budžetskih sredstava za zamjenu i unapređenje IT sistema predstavlja ključni problem** (Budžetskim zahtjevima od Službe za informacione tehnologije su tražena sredstva koja većim dijelom nijesu odobrena kako bi se na kvalitetan način planiralo i izvršila zamjena i unapređenje IT sistema. Služba za informacione tehnologije je preduzela mjere iz svoje nadležnosti i na svim graničnim prelazima izvršila zamjenu (ili je zamjena u toku) računarske oprema na ulaznim i izlaznim punktovima, kako bi obezbijedila nesmetano funkcionisanje graničnih prelaza u narednom periodu. Služba za informacione tehnologije je već preduzela određene aktivnosti u cilju unapređenja granične kontrole. To uključuje zamjenu računarske opreme koja će biti zamijenjena prije ljetnje turističke sezone na svim ulaz/izlaz punktovima svih graničnih prelaza (Trenutno je zamijenjena sledeća računarska oprema: Dobrakovo 7 komada, Dračenovac 4 komada, Grnčar 2 komada, Ilino brdo 3 komada, Krstac 1 komad, Kula 2 komada, Metaljka 2 komada, Nudo 1 komad, Šćepan Polje 3 komada, Šula 1 komad, Vračenovići 6 komada, Vuča 6 komada, Ranče 6 komada; Oprema koja je instalirana ali još nije postavljena na graničnim punktovima: Aerodrom Podgorica 14 komada, Aerodrom Tivat 11 komada.

- U toku je priprema računarske opreme za punktove na graničnim prelazima na jugu. Nakon nabavke i isporuke nove računarske opreme, Služba za informacione tehnologije će izvršiti zamjenu 2. linije kontrole
- **Razvoj optičke infrastrukture** (Shodno navedenom u prethodnom periodu je realizovano povezivanje optičkim kablovima sledeće udaljene lokacije: GP Kobila, GP Luka Budva, ŽGP Bijelo Polje, ŽGP Tuzi, kao i prihvatilište za strance Spuž i Karaula Božaj).

Sektor policije opšte nadležnosti

- **Nedovoljan broj službenika u primorskim organizacionim jedinicama** (Krajem 2022.godine ministar unutrašnjih poslova donio je 32 Odluke o pokretanju postupka za popunu radnog mjesta putem javnog oglasa i to za 14 radnih mjesta u zvanju mlađi policijski inspektor unutar Sektora policije opšte nadležnosti. Nakon dostavljanja neophodne dokumentacije od strane Uprave za ljudske resurse, koja sprovodi postupak oglašavanja, i nakon utvrđivanja ispunjenja ostalih uslova za zasnivanje radnog odnosa u policijskom zvanju, preduzimaju se dalje aktivnosti povodom raspoređivanja službenika unutar Uprave policije, konkretno u Sektoru policije opšte nadležnosti).
- **Nedostatak materijalno - tehničkih sredstava. Nedovoljna finansijska sredstva za potrebe službenika i smještaja u primorskim opštinama, kao vid ispomoći regionalnim centrima bezbjednosti/odjeljenjima bezbjednosti, tokom ljetnjih mjeseci, a imajući u vidu kretanja i povećanje cijena ovih usluga na tržištu** (U skladu sa odobrenim sredstvima shodno Zakonu o budžetu Crne Gore za 2024. godinu, u Planu javnih nabavki za 2024. godinu, na poziciji Usluge smještaja i ishrane tokom trajanja turističke sezone predviđen je iznos od 329.800,00 eura bez uračunatog PDV-a u cilju sprovođenja postupka za navedene usluge. Nakon prijema inicijalnog akta za pokretanje predmetnog postupka, Direkcija za poslove nabavki će pripremiti predlog za formiranje Komisije za sprovođenje postupka javne nabavke i u što kraćem roku pokrenuti postupak nabavke).

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Uvidom u dostavljene odgovore može se zaključiti da su subjekti preduzeli određene aktivnosti na planu rješavanja problema koji opterećuju njihov rad, što bi trebalo da rezultira boljim uslovima za odvijanje turističke sezone. Međutim, postoji još prostora za djelovanje, pri čemu se posebno mora voditi računa da se blagovremeno i sveobuhvatno djeluje na probleme.

Mora se imati u vidu da perzistiranje problema negativno utiče na krajnje rezultate i potencijali sa kojima se raspolaže ne mogu biti maksimalno iskorišćeni i valorizovani. U određenim situacijama, zbog potrebe za uključivanjem većeg broja subjekata, nedostatak koordinirane akcije, ili neadekvatna saradnja je između ostalog, razlog zašto se problemi ponavljaju iz godine u godinu. Dakle, treba strateški djelovati u pravcu pronalaženja konačnih i prihvatljivih rješenja. Ovo podrazumijeva da svi akteri koji sudjeluju u obezbjeđenju uslova za nesmetano odvijanje turističke sezone, predvide moguće probleme i preduzmu aktivnosti kako bi se isti preduprijedili, da bi se izbjeglo donošenje „ad hoc“ rješenja. Takođe, u nekim slučajevima to zahtijeva i institucionalno djelovanje u smislu izmjene pojedinih regulativnih okvira.

Pred činjenice da su brojne institucije i preduzeća na državnom i lokalnom nivou, prilikom izrade informacije o realizaciji aktivnosti predviđenih planom pripreme ljetnje turističke sezone za 2023. godinu, istakli probleme koji utiču na rezultate sezone i umanjuju efekte planiranih aktivnosti, na zahtjev Ministarstva za dostavljanje informacija o preduzetim aktivnostima na prevazilaženju izazova, nijesu svi odgovorili.

Subjekti koji su dostavili odgovore su: Nacionalna turistička organizacija Crne Gore, MUP, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo zdravlja, Uprava za inspeksijske poslove, Air Montenegro, opštine Nikšić, Šavnik, Kolašin, Berane, Pljevlja, Žabljak, Mojkovac, Kotor, Bar, Nerceg Novi, Cetinje i Glavni grad Podgorica.

Takođe, stiče se utisak da, pojedini subjekti, ne prepoznaju svoju ulogu u rješavanju problema i smatraju da su isti u nadležnosti drugih institucija i preduzeća. Neophodno je razvijati i proaktivan pristup i unapređivati svijest svih učesnika u formiranju turističkog proizvoda da sarađuju i prepoznaju svoju ulogu.